

RUSYA'YA KARŞI UYGULANAN YAPTIRIMLARIN ORTA ASYA'LI GÖÇMEN İŞÇİLERE ETKİLERİ

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Ukrayna toplumunun yanı sıra farklı kesimlerdeki Rus vatandaşlarının da yaşamlarını etkilemiştir. Rus hükümeti üzerinde baskı oluşturmayı amaçlayan ekonomik yaptırımlar, Rus vatandaşlarının işlerini kaybetmelerine ya da kazançlarında bir azalışa neden olmanın yanı sıra, Rusya genelinde binlerce işletmenin operasyonlarının kısıtlanmasına yol açmıştır. Ekonomik kriz veya durgunluk dönemlerinde, genellikle ve çoğunlukla bundan ilk önce göçmen işçiler etkilenmektedir. Rusya'nın 2020'de 12 milyondan fazla göçmenle dünyanın ilk beş göçmen ülkesi arasında olduğu düşünüldüğünde, yaptırımların sonuçlarının göçmen işçiler için oldukça önemli olduğu söylenebilir.

Rus emek piyasası, ağırlıklı olarak Sovyet sonrası coğrafyadan göç alırken, bunların %74'ünü Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan olmak üzere üç Orta Asya ülkesinden gelen göçmenler oluşturmaktadır. Rus yetkililere göre, 2021'de bu üç ülkeden gelen kayıtlı göçmen sayısı 7.8 milyonun üzerindedir. Bu tablo, sayısal olarak yerli çalışanların nispeten daha az olduğu yabancı şirketlerin kitlesel olarak kapatılmasının sonuçlarının, öncelikle Orta Asya'dan gelen göçmenleri doğrudan etkilediği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, göçmenler ücret kesintilerini kabul etmek veya eve dönmek zorunda kalmaktadırlar. Bununla birlikte, göçmenlerin çoğunluğunun Rusya'dan ayrılma konusunda hevesli olmadığı, her ne kadar yakın gelecekte Rus ekonomisinde büyük değişiklikler beklenirse de çoğunun Rusya'da kalmaktan başka bir seçeneğinin bulunmadığı da uzmanlarca dile getirilen bir husustur.

Kendi ülkelerindeki işsizlik ve düşük ücret gibi ekonomik nedenler, onları Rusya'da iş aramaya iten sebeplerin başında gelmektedir. Rusya'dan gelen işçi dövizleri de göçmenlerin geldikleri ülkelerin ekonomilerine önemli katkılar sunmaktadır. 2021'de Rusya kökenli işçi dövizlerinin payı Tacikistan ve Kırgızistan'ın Gayri Safi Yurtiçi Hâsılası'nın (GSYİH) sırasıyla %34'üne ve %33'üne denk gelirken, bu rakam Özbekistan için GSYİH'inin %13'üne yakındır. Tacikistan'dan 1,5 milyon, Kırgızistan'dan 1 milyon ve Özbekistan'dan 3 milyonu aşkın göçmen bu oranlara denk gelen kazançlarını Rusya'dan kendi evlerine göndermektedir. Bundan dolayı, Ukrayna'da devam eden savaşın öngörülemeyen sonuçları ve Rus ekonomisindeki belirsizlikler, bu savunmasız grupların geleceği için büyük soru işaretlerine neden olmaktadır.

Orta Asya kökenli göçmenlerin istihdam alanlarının çeşitliliği dikkat çekicidir. Kırgız işçiler Rusçayı iyi bildikleri için ağırlıklı olarak hizmet sektöründe istihdam edilirken, Tacikistanlı göçmenler, göçmenlerin %60'ından fazlasının iştegi ettiği inşaat sektörü ile ticaret ve hizmet (%17) sektörlerinde, Özbek göçmenler ise daha çok perakende ve toptan ticaret, yemek, barınma ile toplumsal hizmetler, ulaşım ve lojistik ve inşaat işlerinde istihdam edilmektedir. Rus ekonomisindeki sürdürülebilir beklenen zorluklar nedeniyle bir kısım uzmanlar, gıda talebinin her koşulda sabit kalacağı varsayımı ile

göçmenlerin, mevcut durumda daha sürdürülebilir olan tarım gibi alanlarda yeniden vasıflandırılabilceğini beklemektedir. Rus işgalinin ilk günlerinde göçmenlerin temel sorunları arasında, Mart ayı başlarında önemli gelir kayıplarına yol açan Rus rublesinin değerindeki yüksek dalgalanma yer almıştır. Sonuç olarak, Özbekistan Devlet Göçmen Bürosu tarafından Rusya'daki 15.000 göçmenle gerçekleştirilen ankete göre, katılanların %40'ından fazlası, iş kaybı veya Rus rublesinin devalüasyonu nedeniyle eve döndüğünü ifade etmiştir. Katılanların büyük bir kısmı ise rublenin değerindeki kayıp ve dalgalanma nedeniyle yeni mal satın alamadıklarından dolayı işlerini kaybettiklerini belirtmiştir.

Havale hizmetlerindeki kesinti, Rusya'ya yönelik yaptırımların diğer önemli bir sonucu olmuştur. Western Union, Visa ve MasterCard ödeme sistemleri gibi büyük para transferi hizmetlerinin askıya alınması, göçmenlerin hayatında ilave zorluklara neden olmuştur. Daha önce, adı geçen bu uluslararası para transfer sistemleri, uygun bir komisyon oranıyla kesintisiz havale gönderim imkanı sunuyordu. Ancak mevcut durumda, göçmenlerin ifadesiyle, "Western Union, şimdi Eastern Union oldu". Yani, göçmenler daha önce memleketlerindeki ailelerine şeffaf ve doğrudan para aktarımı yapabiliyor, günümüz şartlarında, paralarını memleketine dönen hemşerileri üzerinden ya da çoğu gayri resmi olan daha başka yöntemler üzerinden göndermek zorunda kalıyor. Sağlıklı olmayan bu gayri resmi yöntemlerin, yakın vadede para spekülasyonu, şantaj veya kazanç kaybı gibi bir kısım başka sorunlara da neden olma ihtimalinin yüksek olduğu görülmektedir.

İş yeri kapanmaları ve istihdamda yaşanabilecek daralmalar, tüm göçmenler için büyük sorunlara neden olmaktadır. Dev şirketlerin faaliyetlerini askıya almaları ya da kısmi daralmalar, binlerce iş kaybına yol açmıştır. Örneğin, savaş öncesinde birçok Kırgız göçmene iş imkanı sunan Moskova Şeremetyevo Uluslararası Havalimanı, dört dış hatlar terminalinden ikisinin kapanması ve yolcu eksikliği nedeniyle çalışanlarının çoğunu işten çıkarmak zorunda kalmıştır. Binlerce Kırgız göçmen, Şeremetyevo'daki işini kaybetmiş ya da çalışma saatlerinde kesintilerle karşı karşıya kalmıştır. Göçmen işçilerle yapılan röportajlar, benzer şekilde, inşaat sektöründeki Tacik işçilerin, inşaat malzemelerinin fiyatlarındaki artışlar ve bunun yanında bazı inşaat malzemelerinin tedarigindeki sorunlar nedeniyle inşaat sektöründe yaşanan durgunluktan ötürü iş bulmakta zorluk yaşadığını göstermektedir. Sonuç itibarıyla, 60.000'den fazla Tacik göçmen evlerine dönmek zorunda kalmıştır. Bu sayıyı, 2021'in aynı dönemi ile karşılaştırdığımızda 2.6 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Aynı dönemde, 133.000'den fazla Özbek göçmen işçi de Özbekistan'a dönmüştür. Söz konusu araştırmada, Kırgızistan kökenli göçmenler hakkında herhangi bir istatistik veriye rastlanılmamıştır. Öte yandan Asya Kalkınma Bankası, Tacikistan'a gerçekleşen işçi dövizlerinin 2022'de dolar bazında neredeyse yarıya

düşmesini beklemektedir. Bu azalma, genel olarak gıda ve yakıt gibi temel ihtiyaçların ithalatında 2022'de %30, 2023'te ise %20 oranında bir kesintiye yol açabilir. Dünya Bankası'nın tahminlerine göre 2022'de Rusya'nın GSYİH'sinde öngörülen %11'lik bir düşüş, Rusya'dan yapılan havale çıkışlarını %40 düşürme potansiyeline sahiptir. Yaptırımların genişletilmesi halinde söz konusu azalış daha da daha dramatik bir hal alabilir. Bu tahminler göz önüne alındığında, Rusya'ya yönelik yaptırımların Orta Asya ülkelerinin ekonomileri üzerinde güçlü bir etkisinin olduğunu söylemek zor olmasa gerek. Özellikle işçi dövizlerinin miktarları, Tacikistan ve Kırgızistan'ın GSYİH'sinin sırasıyla %34 ve %33'üne denk gelen bir büyüklüktedir. Bir karşılaştırma yapılacak olursa, bu miktarın, bu iki ülkenin mal ve hizmet ihracatından bile daha fazla olduğu görülebilir.

Yaptırımlara ek olarak, göçmenler, Rusya'da çalışmak için getirilen yeni düzenlemelerin kaynaklanan bazı zorluklarla da karşı karşıyadır. 29 Aralık 2021'den itibaren yürürlüğe giren yeni bir düzenlemeye göre Rusya'ya çalışmaya gelen tüm yabancılar, ülkeye her yeni girişte bir kez tıbbi muayene olmak üzere parmak izlerini ve fotoğraflarını ilgili birimlere vermek zorundadır. Buna ek olarak, Rusya'daki tüm göçmenler, girişlerinin ilk ayında buluşıcı hastalıklar, HIV, uyuşturucu bağımlılığı ve diğer testler dâhil olmak üzere bir dizi tıbbi muayeneden geçmek zorundadır. Bu da uzun kuyruklara ve ilave bazı maliyetlere yol açmaktadır. Kırgız yetkililer, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ülkeleri arasında vatandaşların serbest dolaşımı ile çeliştiği için Kırgız göçmenlere yönelik istenen yükümlülüklerin yeniden gözden geçirilmesi hususunu birkaç kez AEB'nin ilgili makamlarına iletmıştır. Göçmen işçiler ayrıca, Rusya'da çalışma izni olarak kullanılan "patent" belgesini alabilmek için ödeme yapmak zorundadır. Kırgız vatandaşları, AEB üyesi olmaları nedeniyle patente ihtiyaç duymazken, Özbekistan ve Tacikistan'dan gelen göçmenler her seferinde yeniden başvuru yapmak zorunda kalmaktadır.

Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımların sonuçları, kriz dönemlerinin en korumasız gruplarının başında gelen göçmen işçileri ciddi bir şekilde etkilemektedir. Covid-19 pandemisi nedeniyle uzunca bir dönem memleketlerine dönmek zorunda kalan göçmen işçiler, şimdi de Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlar karşısında ortaya çıkan yine sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Öte yandan, sayısal olarak Rusya'daki toplam işgücünün %10'undan fazlasını oluşturmaları nedeniyle göçmen işçilerin varlığı, Rus emek piyasası için de yadsınamaz öneme sahiptir. Ancak olası ek yaptırımlara paralel olarak göçmenlerin geleceği konusunda yüksek düzeyde bir belirsizlik söz konusudur. Üstelik, Orta Asya'lı göçmenlerin savaş öncesinde maruz kaldığı ayrımcılık ve hak ihlalleri düşünüldüğünde, mevcut krizin bu eşitsizliği daha da artıracığı düşünülebilir.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Avrasya Ekonomik Birliği Yüksek Konseyi'nin sanal formattaki toplantısına hitaben yaptığı konuşmada, Avrasya Ekonomik Birliği'nin üçüncü ülkelerle yürüttüğü çalışmalarını hızlandırılması çağrısında bulundu. Endonezya, Hindistan ve Moğolistan'ın da dahil olduğu üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşmalarının yapılmasını önemine değindi. Cumhurbaşkanı Tokayev, üçüncü ülkelerle ekonomik iş birliğinin genişletilmesi ve derinleştirilmesinin büyük önem kazandığını ve Kazakistan'ın birliğin başkanlığını yürüttüğü dönem içerisinde bu konunun öncelikli gündem maddelerinden biri olmaya devam edeceğini bildirdi (Kazinform, 27.05.2022).
- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev'in Kırgızistan'a gerçekleştirdiği resmi ziyaret programı kapsamında bazı ikili anlaşmalar imzalandı. Belgeler eğitim, havacılık, tarım, sanayi, ticaret ve altyapı alanlarında ikili iş birliğini içermektedir. Söz konusu belgeler içerisinde sınır kontrol noktalarının ortaklaşa geliştirilmesi konuları da ele alındı. Ziyarette, iki ülke arasındaki bölgesel iş birliğini güçlendirecek mekanizmalar gözden geçirilerek, Kazakistan ve Kırgızistan'ın çeşitli bölgeleri arasındaki iş birliğinin geliştirilmesi hakkında da mutabakat muhtıraları imzalandı (Kabar, 26.05.2022).
- İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Amir Abdollahian, İsviçre'deki Dünya Ekonomik Forumu'nun oturum aralarında Pakistanlı mevkidaşı Bilawal Butto Zardari ile bir araya geldi. Bakanlar, ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin gerekliliğine vurgu yaparak, çeşitli alanlarda iş birliğini ilerletmek için daha fazla çaba gösterilmesi konusunda anlaşıldılar. Taraflar, ayrıca Tahran ve İslamabad'ın Afganistan konusundaki yakın siyasi istişarelerini, Hindistan'ın güney bölgelerindeki gelişmeleri ve diğer bazı bölgesel ve uluslararası meseleleri ele aldı (Tehran times, 27.05.2022).
- Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Genel Sekreteri Zhang Ming, Tacikistan'a gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında Duşanbe'de Tacikistan Cumhurbaşkanı Emomali Rahmon ile görüşti. Toplantıda siyasi, ticari ve ekonomik ilişkiler ile ulaşım altyapısı, ŞİÖ üye ülkelerinin transit potansiyellerinin etkin kullanımı, kültürel ve toplumsal ilişkilerin alanındaki iş birliği konuları ele alındı. Taraflar ayrıca bölgesel güvenlik, terörizm ve aşırıcılıkla mücadelede ortak iş birliği ve bilgi güvenliğinin sağlanması konularına da dikkat çekti (ASIA-Plus, 24.05.2022).
- Hindistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın güvenlik konseylerinin sekreterlerinin Afganistan ile ilgili meselelere ilişkin çok taraflı istişarelerinin 4. turu Duşanbe'de düzenlendi. Toplantıya Hindistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan Ulusal Güvenlik Konseyi danışmanları ve sekreterleri katıldı. Katılımcılar, Afganistan'daki gelişmeler ile Afganistan topraklarından bölge devletlerine yönelik ortaya çıkan zorluklar ve tehditler hakkında istişarelerde bulundu (Uzdaily.uz, 27.05.2022).
- Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Görüşmenin ana gündem maddesini, Kasım 2021'de Moskova'da düzenlenen zirvede varılan anlaşmaların pratik uygulamaları oluşturdu. Liderler, iş çevreleri arasındaki iş birliğini derinleştirmenin ve bölgeler arası bağların büyük potansiyelini etkin bir şekilde kullanmanın önemine dikkat çekti. Taraflar, ayrıca bölgesel gündem ve uluslararası politikalar hakkında görüş alışverişinde bulundular (Uzdaily.uz, 24.05.2022).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Kazak-Gürcü Ekonomik Birliği Başkanı Giorgi Jakhutashvili, Kazakistan ile Gürcistan arasındaki dış ticaretin yaklaşık %28 oranında arttığını belirtti. İki ülke arasındaki ticaret hacmi şimdiden 29.5 milyon doları geçti. Her iki ülkenin iş adamlarının yatırımları düzenli olarak artmaktadır. Son 16 yıl içerisinde Gürcistan'ın Kazakistan'a yatırımı 285 milyon doları aşarken, Kazakistan'ın Gürcistan'daki yatırım hacmi 495 milyon dolara ulaştı (Qazaq TV, 26.05.2022).
- Kazakistan, Dostyk istasyonunda ikinci çok fonksiyonlu kargo aktarma tesisini hizmete açtı. Ülke inşaat için yaklaşık dokuz milyar tenge yatırım yaptı. Tesisin yıllık kapasitesi yaklaşık 160.000 konteynerden 320.000'e kadar çıkabilmektedir. Yeni altyapı aynı zamanda Çin'den Kazakistan üzerinden Avrupa, Orta Asya ve Basra Körfezi'ne ulaşımın hızını da artıracaktır. Ev aletleri taşıyan bir tren Çin'den Batı Almanya'ya doğru yola çıkmıştır. Kazakistan üzerinden gerçekleşen ulaşım hacmi 2021'de %20'den fazla artmıştır (Qazaq TV, 24.05.2022).
- Tacikistan Ekonomik Kalkınma Bakanı Zavka Zavkizoda, Özbekistan Yatırım ve Dış Ticaret Birinci Bakan Yardımcısı Laziz Kudratov ile görüşti. Yetkililer, 2022'nin ilk çeyreğinde istikrarlı bir şekilde yükselen ve geçen yılın aynı dönemine göre %30.4 artarak 173.6 milyon dolara ulaşan iki ülke arasındaki ticaret hacmini artırmının imkanlarını değerlendirdi. Taraflar ayrıca yatırımları çekme ve ortak girişimler oluşturma konularında fikir alışverişinde bulundu (UzReport, 27.05.2022).
- Çin'in yaptığı açıklamaya göre Özbekistan, Orta Asya-Çin Boru Hattı üzerinden Çin'e gaz ihracatına yeniden başladı. Özbekistan, bu yılın ilk dört ayında Çin'e 132.8 milyon dolar değerinde gaz ihraç etti. Türkmenistan, Ocak-Nisan döneminde 2.87 milyar dolarla Çin'in boru hattı üzerinden gerçekleşen en büyük doğalgaz tedarikçisi oldu. Kazakistan'ın Çin'e olan doğalgaz ihracatı 270.6 milyon dolar iken, Özbekistan, Çin'e boru hattı ile doğalgaz tedarikinde beşinci sırada gelmektedir. Ancak Özbek hükümetinden doğalgazın gönderilmeye başlandığına dair henüz bir açıklama yapılmadı (Kun.uz, 24.05.2022).
- Bişkek'te düzenlenen Avrasya Ekonomik Forumu çerçevesinde, Avrasya Kalkınma Bankası ve Kırgızistan'ın Aiyıl Bankası, ülkenin tarımsal sanayi kompleksini desteklemek için bir programın hayata geçirilmesi için 8 milyon dolar değerinde bir çerçeve anlaşması imzaladı. Tarım-sanayi sektörü, Kırgızistan ekonomisi için önemli bir rol oynarken, aynı zamanda ihracat potansiyelinin geliştirilmesi ve Avrasya Ekonomik Birliği üye ülkeleri arasında mal tedariki için yeni ticari ilişkiler ve lojistik zincirleri oluşturulması fırsatlarına sahiptir (Kabar, 27.05.2022).
- Avrupa Birliği, 2021'de Ukrayna'nın toplam dış ticaret hacminin 40%'ını oluştururken aynı zamanda en büyük ticaret ortağı oldu. Geçtiğimiz günlerde, Avrupa Birliği Konseyi, Ukrayna ürünlerine yönelik geçici ticaret serbestleştirilmesi getirilmesine izin veren bir düzenlemeyi kabul etti. Ukrayna'nın Avrupa Birliği'ne ihraç ettiği ürünler için bir yıllık ithalat vergisi muafiyeti getirildi. Karar, tüm tarifeleri, ithalatta anti-damping vergilerinin tahsilini ve ithalat için ortak kuralların uygulanmasını askıya alacaktır (Ukrinform, 24.05.2022).

Toplum ve Kültür

- Bakü, Türk Devletleri Teşkilatı Turizm Bakanlarının 7. Toplantısı'na ev sahipliği yaptı. Katılımcılar, Türk Devletleri'nin turizm potansiyelini ortaya çıkarmanın yollarını, modern İpek Yolu ortak turu ve Türk Dünyası'nın turizm başkenti gibi projelerin geliştirilmesini ve kış turizmi alanındaki projeleri görüştü. Görüşmenin ardından Türk Devletleri Teşkilatı Turizm Bakanları 8. Toplantısı'nın 2023 yılında Türkistan'da yapılması kararlaştırıldı (Kazinform, 27.05.2022).
- Rusya Çalışma Bakanlığı, pilot bir proje kapsamında yabancıların istihdamı için Özbekistan'dan Rusya'ya girebilecek azami göçmen sayısı üzerindeki kısıtlamaları kaldırdı. Özbekistan'dan Rusya'ya girebilecek azami göçmen sayısı önermektedir. Halihazırda Özbekistan'ın kota sayısı 10 bin olarak belirlenmiştir. Yeni sistem doğrultusunda yabancı vatandaşlar sadece çalışma izni başvurusu yaparak kendilerini davet eden iş verenler için çalışabileceklerdir (ASIA-Plus, 25.05.2022).
- Rusya İçişleri Bakanlığı'nın istatistiklerine göre, 2022'nin ilk çeyreğinde 33.084 Tacikistan vatandaşı, Rusya vatandaşlığını aldı. Bu sayı 2021'in ilk çeyreğine göre %64.61 daha fazladır. Halihazırda, 101.704 kişinin Rusya'da oturma izni bulunmaktadır. Rus vatandaşlığı alma sıralamasında ilk sırada Ukrayna gelirken, ikinci sırada Tacikistan gelmektedir. Bu iki ülkeyi, Kazakistan, Ermenistan ve Özbekistan takip etmektedir (ASIA-Plus, 25.05.2022).
- Bişkek'te büyük Kazak şairi Abay Kunanbayoğlu'nun anıtı açıldı. Etkinlik, Kazakistan ile Kırgızistan arasındaki diplomatik ilişkilerin 30. yıldönümü kutlamalarına denk geldi. Açılış törenine Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev ve Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Japarov katıldı. Yakın gelecekte Kazakistan'ın başkanı Nur-Sultan'da ünlü Kırgız destanı Manas anıtının açılacağı bildirildi (The Astana Times, 27.05.2022).
- British Times Higher Education dergisi tarafından yayınlanan 2022 Dünya Üniversite Sıralaması'na Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, L.N. Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi, Satbayev Üniversitesi ve Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi olmak üzere dört Kazak Üniversitesi girdi. Değerlendirme, üniversitelerin öğretim, araştırma, bilgi aktarımı ve uluslararası görünümlerindeki performansını ölçen 13 kritere dayanmaktadır (The Astana Times, 29.05.2022).
- Tacikistan'ın en büyük turizm kuruluşları ile Semerkant'taki turizm firmaları, Semerkant'ta bir iş toplantısı düzenlendi. Toplantının amacı, Tacikistan'ın turizm potansiyelini ve beklentilerini muhatapları ile paylaşmak olarak belirlendi. Toplantı süresince yerel tur firmalarının turizm ürünlerini tanıttığı ve temaslarda bulunduğu işletmeler arası görüşmeler yapıldı. Toplantının sonunda, turizm sektörü temsilcileri arasında iş birliğinin geliştirilmesini ilişkin beşten fazla ikili anlaşma imzalandı (Uzdaily.uz, 23.05.2022).